

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОСТОРОВО – КЛАСТЕРНИЙ БІЗНЕС

УДК 658.589:339

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Березін О.В., д.е.н.*E-mail: econom@uccu.org.ua**ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»**м. Полтава*

У статті інноваційна діяльність підприємств торгівлі розглянуто з позицій можливості забезпечення високого рівня задоволення потреб споживачів, оптимізації ресурсного потенціалу суб'єктів сфери торгівлі. Інновації у сфері торгівлі розглядаються як економічна категорія, яка віддзеркалює сукупність змін у сфері технологій торговельного обслуговування, окремих процесів щодо ресурсного забезпечення роздрібного та гуртового товарообороту, управління господарською діяльністю, кадрової політики, а також інструментарію реалізації таких змін, що призводять до впровадження новин. Приділено увагу інноваційній діяльності як свідомо організованої взаємодії окремих працівників торговельного підприємства і колективу у цілому, спрямованої на створення умов для забезпечення ефективності інноваційних процесів. Наголошено на необхідності інноваційного розвитку господарської діяльності підприємств торгівлі як трансформацій щодо оптимізації темпів економічного зростання, формування конкурентних переваг та їх підтримки на підґрунті широкого використання інтелектуального потенціалу.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційна політика, інноваційні процеси, інноваційний розвиток, підприємства торгівлі

UDC 658.589:339

INNOVATIVE COMPONENT IN THE DEVELOPMENT OF TRADE ENTERPRISES

Berezin O.V., Doctor of Economics*E-mail: econom@uccu.org.ua**The High Educational Establishment of Ucooperation**«Poltava University of Economics and Trade»**Poltava*

In the article the innovative activity of trade enterprises has been considered from the standpoint of opportunities to ensure a high level of satisfaction of customers' needs, optimizing the resource potential of trade entities. Innovations in the trade field are

considered as an economic category reflecting the aggregate of changes in technology of trade services, individual processes of resource provision of retail and wholesale turnover, economic management, personnel policies and the instruments of implementation of such changes, leading to the application of innovation. Attention has been paid to the innovation activity as a consciously organized interaction of individual employees of trade enterprises and the team as a whole in order to create conditions for the efficiency of innovation processes. The necessity of innovative development of economic activity of trade enterprises as the transformations for optimizing economic growth, creating competitive advantages and support them on the basis of the extensive use of intellectual potential has been defined.

Key words: innovation, innovation activity, innovation policy, innovation processes, innovation development, trade enterprises

Актуальність проблеми. Сталий розвиток підприємств торгівлі зумовлений дією низки чинників, особливу роль серед яких відіграють інновації. Інновації у сфері торгівлі варто розуміти як економічну категорію, яка віддзеркалює сукупність змін у сфері технологій торговельного обслуговування, окремих процесів щодо ресурсного забезпечення роздрібного та гуртового товарообороту, управління господарською діяльністю, кадрової політики, а також інструментарію реалізації таких змін. Проблеми формування інноваційної політики суб'єктів сфери торгівлі мають непересічне господарське значення, що і визначає актуальність теми статті.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблема забезпечення роздрібного товарообороту ресурсами, формування інфраструктури споживчого ринку, забезпечення ефективності торгівлі окремими групами товарів розглядалися багатьма дослідниками, серед яких варто згадати Апопія В.В., Байбакова М.Ф., Донець Л.І., Дядечко Л.П., Марцина В.С., Міценко Н.Г., Міщука І.П., Фрідмана А.М., Фролову Л.В. та ін. Разом з тим, інноваційна складова, її роль у розвитку підприємств торгівлі достатнього наукового висвітлення в економічній літературі не знайшли.

У сфері господарської діяльності підприємств торгівлі відбуваються інноваційні процеси як процеси перетворення набутих суспільством знань в інновацію. Отже, непересічного значення для підприємств торгівлі набуває інноваційна діяльність як свідомо організована взаємодія окремих працівників і колективів у цілому, спрямована на створення умов для забезпечення ефективності інноваційних процесів. Інноваційна складова у діяльності торговельних підприємств потребує наукового обґрунтування.

Мета роботи: розглянути зміст категорій «інновації», «інноваційні процеси», «інноваційна політика» та «інноваційна діяльність», а також вплив таких категорій на забезпечення ефективності господарської діяльності підприємств торгівлі, підвищення рівня задоволення потреб споживачів у товарах і продуктах, формування на цьому підґрунті соціальної стабільності у суспільстві.

Викладення основного матеріалу. Незаперечною умовою існування соціально-економічних систем є їх розвиток. Особливу роль серед чинників, що впливають на сталий розвиток підприємств торгівлі, відіграють інновації [1].

У сфері торгівлі інновацію розглядаємо як економічну категорію, яка віддзеркалює сукупність змін у сфері технологій торговельного обслуговування, окремих процесів щодо ресурсного забезпечення роздрібного та гуртового товарообороту, управління господарською діяльністю, кадрової політики, а також інструментарію реалізації таких змін, що призводять до впровадження новин [2, с. 134-136].

Отже, у сфері господарської діяльності підприємств торгівлі відбуваються інноваційні процеси, тобто процеси перетворення набутих суспільством знань в інновацію.

Поряд з розглянутими категоріями, непересічного значення для підприємств торгівлі набуває й така, як інноваційна діяльність. Її ми розуміємо як свідомо організовану взаємодію окремих працівників торговельного підприємства і колективів у цілому, спрямовану на створення умов для забезпечення ефективності інноваційних процесів. Інноваційна діяльність підприємств торгівлі полягає у формуванні та реалізації цілеспрямованої інноваційної політики, завданням якої є стимулювання накопичення та розвитку інноваційного потенціалу. Сучасна інноваційна політика підприємств торгівлі поєднує сукупність господарських заходів, спрямованих на забезпечення ефективного просування товарів і продуктів на споживчий ринок. Варто зауважити, що інноваційна діяльність підприємств торгівлі не позбавлена ризиків, які визначаються сукупним впливом низки чинників зовнішнього середовища та внутрішнім станом кожного суб'єкта господарювання. Інноваційна діяльність є проявом інноваційної політики підприємства торгівлі і може розглядатися у двох аспектах: тактичному і стратегічному. У тактичному аспекті інноваційна діяльність має бути спрямованою на забезпечення задоволення потреб споживачів у

товарах, що відповідають вимогам стандартам та сприяє формуванню і розвитку потенціалу підприємств торгівлі. У стратегічному аспекті інноваційна політика спрямована на опрацювання перспективних програм, що забезпечать зміцнення конкурентних позицій підприємства торгівлі на споживчому ринку та його виживання у певній перспективі. Передумовами формування ефективної інноваційної політики підприємств торгівлі варто вважати наступні:

- швидкість переходу на інноваційний шлях;
- наявність сприятливого інвестиційного мікроклімату;
- рівень правового забезпечення інвестиційних процесів;
- швидкість нагромадження капіталу, його оборотність;
- інфраструктурне забезпечення інноваційних процесів у державі та в окремому регіоні;
- адекватність організаційної структури підприємств торгівлі інвестиційним потребам.

Інноваційний шлях розвитку розглядаємо як підґрунтя соціальної стабільності у суспільстві [3, с. 4-12]. Посилення соціальної орієнтованості діяльності підприємств торгівлі спирається на підвищення національної конкурентоспроможності та забезпечення ефективності господарювання.

До інноваційних процесів, що відбуваються у підприємствах торгівлі, слід віднести:

- 1) освоєння реалізації нових, відмінних від традиційних, товарів;
- 2) запровадження нових форм та методів торговельного обслуговування споживачів;
- 3) освоєння нових методів та технологій складування, транспортування, реалізації продукції;
- 4) освоєння нових географічних ринків;
- 5) диверсифікація джерел ресурсного забезпечення товарообороту;
- 6) розвиток нових форм та способів набору, оцінки, руху персоналу;
- 7) впровадження ефективних механізмів управління;
- 8) забезпечення ефективної взаємодії з елементами зовнішнього оточення тощо.

Ринок інновацій, що формується в Україні, відіграє визначальну роль як важіль економічного зростання не лише для поточного часу, але і для довготривалої перспективи. Разом з тим, ринок інновацій не став нині важливим пріоритетом державної політики України.

Під інноваційним розвитком господарської діяльності підприємств торгівлі розуміємо такі трансформації, коли за існуючих умов відбувається оптимізація темпів економічного зростання, а формування конкурентних переваг та їх підтримка забезпечується широким використанням інтелектуального потенціалу. У свідомості власників, керівників підприємств торгівлі має відбутися переоцінка ролі людського чинника, піднесення значення його творчого потенціалу, адже лише за таких умов можуть бути забезпечені інноваційні підходи до сталого розвитку. Нагадаємо, що носієм новаторської ідеї виступає окрема людина, тому створення умов для розкриття творчих здібностей, ефективного використання інтелекту, її знань та досвіду має стати важливим аспектом в обґрунтуванні стратегій розвитку підприємств торгівлі.

Розвиток розглянутих процесів свідчить про те, що у сфері торгівлі формується інноваційна ідеологія та інноваційна культура [4, с. 272].

Таким чином, необхідність стійкого розвитку підприємств торгівлі як соціально орієнтованої системи, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності та підвищення рівня задоволення потреб споживачів, висуває перед ними як основну стратегічну мету вивчення та активне впровадження досвіду інноваційного функціонування.

Процеси опрацювання ефективного механізму регулювання інноваційної діяльності підприємств торгівлі потребують дотримання низки вимог, а саме:

- мають реалізовуватися через розуміння об'єктивних економічних законів;
- мають бути сформованими як внутрішні, так і зовнішні передумови інноваційного розвитку;
- має бути створеним правове та організаційне середовище для здійснення інноваційної діяльності.

Організаційний інструментарій здійснення інноваційної діяльності підприємств торгівлі зумовлює ефективне її регулювання і має забезпечувати наступне:

- а) визначення основних пріоритетів інноваційної діяльності;
- б) формування та подальший розвиток інноваційної інфраструктури, що забезпечать реалізацію пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- в) створення мотиваційного механізму для учасників інноваційних процесів;

г) організацію моніторингу та контролю за ходом реалізації заходів інноваційної політики.

Проблеми стабілізації української економіки, у т.ч. числі і підприємств торгівлі, зумовлюють необхідність активізації інноваційної діяльності, яка має вирішальний вплив на довготривале економічне зростання у його особливій якості – багатоплановому і широкомасштабному розвитку. Як наслідок, пріоритетною постає проблема управління ефективним розвитком суб'єктів господарювання в умовах освоєння інновацій, яка набуває ознак цілепокладання, перетворюється у проблему визначення цілей та засобів їх досягнення, опрацювання стратегії, що відповідає потребам економічного розвитку у довготривалій перспективі. Розв'язок такої широкомасштабної задачі потребує критичного комплексного аналізу та переосмислення підходів, які склалися, створення основ забезпечення ефективного розвитку суб'єктів господарювання у сфері торгівлі за умов освоєння інновацій. Сутність зазначеної проблеми полягає у використанні багатоцільового підходу до вирішення завдань інвестиційного планування для забезпечення ефективного розвитку підприємств торгівлі за умов планомірного впровадження та використання інновацій. Нажаль, у сфері торгівлі України нині ще мало суб'єктів господарювання, які здійснюють ефективну інноваційну діяльність. Така ситуація значною мірою обумовлена станом національної економіки, що характеризується інвестиційною кризою, деградацією науково-технічного та виснаженням кадрового потенціалів, проявом чого є низка інноваційна активність підприємств торгівлі.

Проведення низки заходів, пов'язаних з впровадженням інновацій у сфері торгівлі, здійснюється у межах реалізації інноваційних проектів. Головною метою кожного такого проекту є реалізація інновацій, різних як за своїм змістом (продукт, процес, структура, метод), так і за способом їх отримання. Отже, сутнісною характеристикою інноваційного проекту має бути його спрямованість на реалізацію інновацій. Вагомою перешкодою на шляху залучення інноваційного потенціалу у розв'язання господарських завдань підприємств торгівлі є відсутність у державі ефективно діючої інноваційної системи. Тому для перетворення наявного в Україні науково-технічного потенціалу у дієвий чинник економічного розвитку на державному рівні потрібен перехід до політики комплексної підтримки інноваційних процесів.

Вагомими аспектами вирішення такої проблеми є: опрацювання ефективних правил взаємодії елементів наукових досліджень на законодавчому рівні; створення системи просування на ринок науково-технічних розробок та наукоємної продукції, що сприятиме обійманню певного сегменту ринку та забезпечуватиме захист прав на інтелектуальну власність; підвищення інноваційної активності галузей та сфер економіки, де одне з чільних місць належить підприємствам торгівлі.

Таким чином, комплексний підхід до забезпечення розвитку підприємств торгівлі на підґрунті інновацій дасть можливість формулювати цілі розвитку, встановлювати послідовність процесу розробки і прийняття управлінських рішень, формувати вимоги, яким мають відповідати стратегічні плани інноваційного розвитку суб'єктів цієї сфери. Крім того, інноваційна складова стане вагомим чинником формування міжгалузевих взаємовідносин підприємств торгівлі.

Зауважимо, що інноваційна діяльність персоналу підприємств торгівлі спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів (новацій) до результату, придатного для практичного застосування та реалізації у господарській діяльності з метою задоволення потреб суспільства у товарах чи послугах [5, с. 14]. У статті 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність» вона визначається як «одна з форм інвестиційної діяльності», що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [6].

Виходячи з цього, під інноваційною діяльністю підприємств торгівлі варто розуміти сукупність заходів науково-технологічного, організаційно-економічного, комерційного та соціально-екологічного характеру, що забезпечують підвищення рівня задоволення потреб споживачів у товарах і продуктах.

Розглядаючи вплив інноваційних процесів на розвиток підприємств торгівлі, варто зазначити, що вони сприятимуть оптимізації інтеграційних зв'язків, удосконаленню інфраструктури споживчого ринку та створять мотиваційні механізми для їх подальшого функціонування.

Стратегічна спрямованість інноваційної діяльності суб'єктів сфери торгівлі визначає потребу у змінах на певну перспективу з метою забезпечення конкурентоздатності торговельного підприємства.

У підприємств торгівлі має бути комплексний підхід до вирішення техніко-технологічних, організаційно-економічних та соціально-екологічних проблем, розв'язання яких спрямоване на зміцнення

власного конкурентного статусу. Саме комплекс інноваційних заходів може забезпечити стратегічний розвиток суб'єктів сфери торгівлі та сприяти забезпеченню ефективності взаємовідносин між ними. Комплексність інноваційної діяльності підприємств торгівлі потребує опрацювання ними виваженої інноваційної політики та формування ефективних механізмів управління інноваційним розвитком. Вагомим аспектом управління інноваційним розвитком є його стратегічна спрямованість, що дозволяє вирішувати широкий спектр питань щодо планування та реалізації інноваційних проектів і програм з метою внесення якісних змін у процеси господарської діяльності підприємств торгівлі.

Варто зазначити, що нині у світовій практиці дедалі чіткіше простежується запровадження інноваційних стратегій, в основу яких покладено прогнозування кризових станів підприємства та відповідне превентивне впровадження новин як запобіжного заходу щодо попередження кризи та усунення її негативних наслідків. Вважаємо, що саме така стратегія має бути орієнтиром і для підприємств торгівлі України.

При опрацюванні інноваційних заходів суб'єктів сфери торгівлі варто орієнтуватися на наступні підходи: визначення пріоритетних напрямів, що потребують інноваційних підходів; скорочення кількості управлінських рівнів з метою прискорення інноваційних процесів; оптимізацію термінів опрацювання та обґрунтування інноваційних проектів.

Інноваційні процеси на підприємстві, практична реалізація інноваційних проектів мають певні особливості, що накладають певний відбиток і на формуванні стратегій суб'єктів сфери торгівлі, а саме: прискорюють розвиток суб'єктів господарювання з урахуванням вимог об'єктивних економічних законів; забезпечують формування конкурентних переваг, зміцнення конкурентного статусу підприємства; визначають позицію підприємства на ринку; сприяють оптимізації політики ціноутворення; створюють підґрунтя для суспільного визнання підприємства.

Разом з позитивними рисами, яких набувають підприємства торгівлі у процесі реалізації інноваційних проектів, існують і певні негативні моменти, що ускладнюють прийняття адекватних управлінських рішень, а саме:

- підвищується рівень невизначеності кінцевих результатів стосовно термінів, витрат, отримання прибутку тощо, що зумовлює необхідність посилення в управлінні інноваційним розвитком уваги до можливих ризиків;

- підвищення рівня ризику зумовлює проблему пошуку ефективного інвестора;
- накопичення проблем, вирішення яких вимагає певних змін, зумовлює потребу організаційної перебудови підприємства.

Отже, вважаємо, що проблема розвитку інноваційної діяльності на засадах використання досягнень науково-технічного прогресу підприємств торгівлі є складною і багатогранною, визначається як перспективний напрям розвитку, який створює сприятливе середовище для ефективного використання ресурсного потенціалу та формування конкурентоспроможності [7].

Інноваційний розвиток будь-яких підприємств, де не є винятком і підприємства торгівлі, не може здійснюватися без відповідного капіталу переважно у вигляді інвестицій. Нині інвестування в Україні здійснюється певною мірою за рахунок іноземних інвестицій [8; 9].

Висновки. Розглянуті елементи механізму реалізації інноваційної політики за умови їх використання у господарській діяльності підприємств торгівлі забезпечать поживлення інноваційних процесів, сприятимуть формуванню та стануть важливим аспектом розвитку міжгалузевих організаційно-економічних відносин суб'єктів ринку. Реалізація підприємствами торгівлі зазначених заходів за всебічної допомоги та підтримки з боку місцевих органів влади сприятиме активізації інвестиційної діяльності та дасть поштовх до подальшого підвищення рівня забезпечення потреб споживачів. Перспективи подальших наукових досліджень мають охоплювати проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / О.В. Крисальний // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 10-12.
2. Владимирова С.В. Инновационное развитие потребительской кооперации в условиях рыночной экономики / С.В. Владимирова // Социально-экономические проблемы инновационного развития: материалы I Международной научно-практической конференции, (22-23 апреля 2010 г., г. Воронеж, Россия). – Ч. 1. – Воронеж: Государственная технологическая академия, 2010. – С. 133-136.
3. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 4-12.
4. Касич А.О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи: монографія / А.О. Касич. – Кременчук: ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2008. – С. 272.

5. Гончаров В.М. Організація системи формування механізму інноваційного забезпечення економічної безпеки конкурентоздатного підприємства: монографія / В.М. Гончаров, Д.В.Солоха, В.Ю. Припотень, Я.В. Васьковська. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010. – 416 с.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-ХІІ від 18 вересня 1991 р.: редакція станом на 09.11.2013 р. / Верховна рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2013. – 31 с. (Бібліотека офіційних видань). – ISBN 966-611-412-7.
7. Березін О.В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств: монографія / О.В. Березін, Ю.В. Карпенко. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2012. – 204 с.
8. Березін О.В. Підприємства торгівлі продовольством в інфраструктурному потенціалі АР Крим / О.В. Березін // Мережевий бізнес і внутрішня торгівля України: Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (17-18 квітня 2013 року, м. Полтава). – Полтава: ПУЕТ, 2013. – С.185-188.
9. Березін О.В. Господарський механізм підприємств торгівлі: аспекти забезпечення ефективності / Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Теорія і практика забезпечення ефективного розвитку суб'єктів ринку» (30 листопада 2013 р., м. Полтава). – Полтава: ІнтерГрафіка, 2013. – С. 109-110.